

תכד מנחת כי תצא, מצוה תרג, לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים חינוך

אם ישבו מעשה

והלא מעשה הזה ככל הלאה, ואינו דבר שבמחשבת אדם לא שיקר זה רק השהה. ונורה כל אישי ישראל וכן נח לענין שיהיה ודאי אינו מוזהר, וזה פשוט.

המחברים

מצוה תרג, מצוה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים

(א) שניצטוונו לזכור מה עשה עמלק לישראל

דברי המצ

והנה המצוה לזכור צפה כמצוה צפרי כאן ומוצא בש"ס דלין במגילה י"ח ע"א, וזכר, יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכתב הלז אמור, הא מה אני מקיים זכור שמהא שונה צפרי. וכמדומה לי שראיתי בספר דרך פקודין שהקשה מנחם וזה, דלפטר הוא בלב אך דהיא עשה ולא מעשה. והאמת קן היא דעובר בעשה ולא מעשה אם שוכח כמו שכתב הרב המחבר, ואין הספר ידיו, וז"ל כעפ. ולשון הר"מ, ומלות עשה לזכור תמיד וכו', נראה מדבריו דהיא מן המלות המתמידות, כמו שמה הרב המחבר בהקדמת הספר באגרת שש מלות תמידיות. ומדברי הרב המחבר נראה דדי בפעם אחת כל ימיו.

חובה מן התורה

משרשי מצוה זו וקצת דיניה כמנהגי בספר הזה כתבתי בסדר קדושים תהיו עשה י"ב [מצוה רנ"ט] ולא ל"ו [מצוה רנ"ח] במצות צדוק המאזנים והאזהרה שלא לשקר בהם, ומשם תראה מה שצריך לך בזו.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר על זה ושוהה משקל חסר או מאזנים חסרות בתוך ביתו, ואפילו לא ישקול בהם לעולם, עבר על לאו זה. ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה, ועוד שאפילו עבר ושקל בהם לתשלומין ניתן וכבר נודע שאין לוקין מלאו שניתן לתשלומין.

מצוה תרג

מצוה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים

(א) שניצטוונו לזכור מה שעשה עמלק לישראל להתגרות בהם בצאתם ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם, וכענין שכתוב [במדבר כ"ד, כ'] ראשית גוים עמלק, ותרגומו, ריש קרביא דישאל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם הירד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם הרע לא שחו לבם לכל זה ויתגרו בהם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות, וכענין שמשלו בזה משל רבותינו זכרונם לברכה [תנחומא כאן] ליורה וותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וקפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה הקר אותה לאחרים. ועל זכירת ענינם זה נאמר [דברים כ"ה, י"ז], זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים.

משרשי המצוה, לתת אל לבנו שכל המיצר לישראל שנאוי לפני השם ברוך הוא, וכי לפי רעתו וערמתו רוב נזקו תהיה מפלתו ורעתו כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם ציונו ברוך הוא לאבד זכרם מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שחייב זכירה זו היא בלב ובפה, וכן הוא בספרי, זכור את אשר עשה וגו', יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכתב הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך, עד כאן בספרי, כדי שלא ישכח הדבר, פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות באורך הזמנים.

ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום כמו שניצטוונו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי בזכירה ההיא עיקר הדת, וכמו שהרחבנו הדבור על זה בהרבה מקומות בספרי, אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבנו, ודי לנו בזה לזכור הענין פעם אחת בשנה או שתי שנים ושלש. והנה בכל מקומות ישראל קוראים ספר התורה בשנה אחת או בשנים או שלש לכל הפחות והנה הם יוצאים בכך מצוה זו. ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה תורה היא ומפני מצוה זו היא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם, ודין יהיה לקרותה ביום פורים לפי שהוא מענינו של יום כי המן הרשע היה מזרעו, אבל להודיע שקודם נס זה נצטוונו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים, אבל שמכוה לפורים על דרך מה שיאמרו זכרונם לברכה במקומות סמכו ענין לו.

ד. עיין לעיל מצוה תט"ו. משנה למלך וראה מניח אות א.

תרג. תקנו. כי תצא עשה כ"ו. רמב"ם עשין קפ"ט. הלכות מלכים פ"ה הל' ה'. סו"ג עשין קפ"ז. סו"ק קמ"ז. סו"ר אר"ח תרפ"ה. א. באחד כתבתי: וגרמת. ב. בסה"מ מבורא שהמצוה היא כדי לעורר הנקמה, וקצת לשון מועתקת בדברי רבנו בסמוך בתחלת דיני המצוות. ג. דברי רבנו בסמוך שכתב לעיל במצוה שיל שזכירת עמלק היא בלב, עיי"ש. ובשו"ת ר"ע חילוסהיימר כתב ליישב בדוחק, דזכירת עמלק עיקרה בלב, ובפה הוא מדרשא, אבל זכירת יציאת מצרים העיקר הוא בפה, ולמדי מצוות אין צריכות כוונה אין מחשבת הלב לעיכובא כלל, ואפילו למי"ד צריכות כוונה אין הכוונה לקיים המצוה ויכולה להחשב למחשבת זכירה. ד. בספרי לפנינו ליתא, וכתב הר"ח העליר שכיה בספרי מדרש תנאים עיי"ש, וכיה בספרא ריש פרשת בחקותי. ה. ולכאורה נראה שייב חדש הוא בכלל שכתב והיה לזכירה, ויש לעיין בזה ליתא ודוק. צבא רב. ובתשובות חתם סופר אה"צ סי' קי"ט, חביא לשון הרמב"ן ויקרא כ"ח כ"ט, ללמוד ממנו מן התורה דשיעור שכתב שחייב י"ב חדש, וז"ל: וי"ל מזה מה שאנו קורין פרשת זכור מעם אחת בשנה, ולרוב המוסקים הוא דאורייתא או סמך מן התורה דכתוב לא תשכח, ושיעור שכתב היא שנה, וא"כ במערכת דמסקו לאוריתא בתלתא שני נמצאת שנה אמצעית אין בה לא פרשת עמלק בבשלה ולא פרשת עמלק שבכי תצא רק מה שקורין פרשת זכור. ונמצא אם שנה מעוברת עוברים על לא תשכח, אלא ע"כ ילפינו מעור חומה שכן הוא שיעור שכתב, עכ"ל. וראת תורת חסד אר"ח סי' ל"ז אות ג'. ו. מתיחני שחייב באמת קורין בפנים פרשת ויבא עמלק, ופרשה זו היא עיקר המצוה שעליה נאמר הזכירה. צבא רב.

(א) בספר בני יששכר מאמרי חדש אדר מאמר ג' אות ט', וז"ל: והוא בעיני תימה, למה בזכירת עמלק נמנו שתיים ממנין תר"ג, וזכירת שבת ומרים [אליבא דהרמב"ן] לא נמנה רק מצוה אחת. ובדי דוד במגלה כאן ובדברים אחרים לחיד"א הביאו מספר עץ חיים למהר"ח אבאלעפיא פ"ר בשלח שהקשה: מנא לן לרבות בפה דילמא קרא ללאו ועשה עיין בדבריהם, וכן הקשה בראש יוסף במגילה כאן. וראה שדי חמר כללים מערכת ז' כלל י"ג. (ב) בראש יוסף במגלה כאן כתב: לא הבינותי זה, דמשמע לכאורה דמצות עשה

זכור, עכ"פ זה ודאי צרור דהמלצה ציחיד ג"כ מקיים, רק פרשת זכור נעשרה ונפטר מורה הוא מדרבנן, אבל מן המורה די שזכור נפה כל יחיד², וזה פשוט.

נשים

[ג] והרב המחבר פוטר נשים ממצוה זו, ונראה קצת דפוטר אומס מהללו ג"כ¹, ובר"מ

אינו מוצא זה, והר"ך ראה לפטור נשים ממצוה עשה שאין הזמן גרמא, ונפרט במקום לאו ג"כ. ומה שכתב כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים, באמת מלחמת מלחמה הכל יוצאין אפילו כלה מחופתה כמבואר בש"ס סוטה מ"ד ע"ב ובר"מ כאן פ"ז ה"ד. גם מי עמד בקדו ד' יחזקאל אס הטעם מחמת הנקמה³, דאפשר גזירת הכתוב שזכור שנאמר מאיזה טעם ואנחנו אין יודעים, ואפשר אף צדקת משמנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהיה זכר להם מ"מ הזכירה יהיה תמיד מצוה עשה לזכור ולא לשכוח, על כן נ"ע דפוטר נשים ממצוה עשה זו. ונראה דכל אישי ישראל חייבים כמו כל מצוה עשה שאין הזמן גרמא, כן נראה.

חייב העשה והלאה

[ד] והנה אס שכן עובר נעשה ונלא מעשה, רק זכר נצטו ולא נפה אינו עובר על הלאו רק לא קיים העשה, ואס זכר [נפה] לא עבר ומקיים מצוה עשה גם כן, ופשוט.

מצוה תרה,

מצוה להכרית זרעו של עמלק

(א) [א] שנצטוינו למחות זרעו של עמלק וכו'. מוצא בר"מ פ"ו ממלכים ה"ד, ונמה דברים אמורים שלא השלימו ע"ש. ועיין ברש"י בחומש כאן שפירש, תמחה וכו', מאי ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שם שלא יהיה שם עמלק נזכר כו'. ודבר זה דאף הבהמות נריכים להרוג אינו מוצא בר"מ ודבריו הרב המחבר, ואיני יודע מהיכן הוליד רש"י זה, ונפטר כאן לא

גדי המצוה

מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח בידם בכל מקום ובכל זמן⁴ אם אולי ימצא אחד מכל זרעם.

ועובר על זה ובא לידו אחד מזרע עמלק ויש סיפק בידו להורגו ולא הרגו ביטל עשה זה.

מצוה תרה

שלא נשכח מעשה עמלק שעשה עם אבותינו בצאתם ממצרים

(א) שנמנענו מלשכוח מה שעשה עמנו עמלק, כלומר התחלתו להזיק לנו, ועל זה נאמר בפרשה זו של עמלק

ז. ראה מניח אות ג'. ח. עיין רמב"ן במדבר התורה כאן, וראה מניח אות א' ותורה ג'. ט. ראה מניח אות ד'.

תרה. תקנה. כי תצא עשה כ"ז. רמב"ם עשין קפ"ח. הלכות מלכים פ"ה הל' ה'. סמ"ג עשין קס"ו. א. ראה מניח אות א'. ב. ראה מניח אות ב'. ג. עיין לעיל מצוה (תכ"ד) [תכ"ח]. משנה למלך. וראה מניח אות ג'. ד. היינו אף בזמן הזה. וכן משמע מהר"ם שכתב בסת"ם שמצות הזכירה היא בכל עת ועד כדי לעורר הנקמה. ובידאים ס"י תלית הביא מה שאמרו בסנהדרין כי ע"ב דהעמדת מלך קודם למחית עמלק, וכתב: למדנו מכאן שמצות למחות זכר עמלק על המלך מוטלת ולא על שאר ישראל, וכן פירוש המקרא, כי יד על כס י"ח, והיינו מלכות, אז תתקיים מלחמה לה' בעמלק. ועיין רמב"ן סוף פרשת בשלח. ובקריית ספר: וכתב קמיה והיה בחינה וגו' תמחה, דמשמע דאינה נותנת אלא לימות המשיח לאחר כיבוש. ועיין במעין החכמה.

תרה. תרה. כי תצא לא מ"ז. רמב"ם לארין נ"ט. הלכות מלכים פ"ה הל' ה'. סמ"ג לארין קס"ו.

(ג) במגן אברהם ס"י תרפ"ב סק"ב הביא שדעת התוס' והרא"ש וכמה ראשונים דהחיוב בעשרה והספר תורה הוא מן התורה, ע"ש. ועיין בדבריו בס"י סק"ב, ובדברש לפי מערכת ז' אות כ"א. ועיין רמב"ן סוף פרשת כי תצא. ועיין תו"כ ריש פרשת בחקותי ויליף מצות זכירת שבת ומרים ועמלק כחד גזא, וספר האשכול הל' תנוכה ופורים ונחל אשכול שם, וראה באחרונים המצוינים בהערה הבאה. (ד) כבר האריכו האחרונים בדין זה ובשיטת החינוך, עיין בחשובות בנין ציון החדשות ס"י ח' שהוכיח השואל מהרא"ש פ"ו דברכות ס"י כ' שכתב בהא דר' אליעזר שחרר עבדו להשלימו לעשרה דאפשר היה לפרשו לקריאת פרשת זכור דאורייתא, ואם נשים חייבות גם עבד כנעני חייב והיה יכול לצרפו גם קודם שנשתחרר, ובע"כ שנשים פטורות. והשיבו, דעשרה ילפינן מונקדשתי דצריך ישראלים דוקא, ואין עבדים מצטרפים אע"פ שמחויבים. ועיין מש"כ בזה במנחת קנאות סוטה מ"ד ע"א. ובחשובות

רמב"ם זכ"ר, וממעשה דשאל אין ראה, דהקדוש צריך הוא לזיוה לו אז ע"י שמואל, אבל להיות מלחמה לדורות לא שמענו, וי"ע. [ב] ומה שכתב הרב המחבר דשלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק, המעמיק העמיק שלא כסדר¹, כי הכרתם זרע עמלק הוא קודם לבנין בית המקדש, והוא גמרא מפורשת בסנהדרין כ' ע"ב ומבואר בר"מ פ"א ממלכים ה"א, ע"ש נכסף משנה וכלום משנה.

נשים

[ג] ומה שכתב כי על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב וכו', נ"ע למה יפטרו נשים ממצוה עשה זו דאין הזמן גרמא, ומלחמה זו מוצא דאף כלה מחופתה וכו', ונראה דלזה כיון המגיה בעל משנה למלך, ומה שזיוה לעיין נמצאה מכ"ב הוא טעות סופר, והר"ך לומר מצוה מכ"ה גבי שצעה עממין כחכ הרב המחבר דגם נשים חייבות ע"ש².

במקום סכנה

[ד] וכבר כתבתי לעיל [מצוה מכ"ה] אומ ג' ע"ש³ דנראה דאף במקום סכנה מחויבים, כי ידוע דהמורה לא חסמוך דייס על נשים כמבואר ברמב"ן כמה פעמים, והמורה צוית להלחם וממכנים נפשות במלחמה, א"כ גזירת הכתוב היא דאפילו בסכנת נפשות מחויב נמצאה זו.

בזמן הזה

[ה] והאידנא אין אנו מלווים מה, כי כבר עלה סמריז ונללל אה העולם, וכל דפריש מרובא פריש.

מצוה תרה,

שלא נשכח מעשה עמלק

(א) [א] שנמנענו מלשכוח וכו'. בר"מ פ"ה ממלכים ה"ד, ונמה דברים אמורים שלא השלימו ע"ש. ועיין ברש"י בחומש כאן שפירש, תמחה וכו', מאי ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שם שלא יהיה שם עמלק נזכר כו'. ודבר זה דאף הבהמות נריכים להרוג אינו מוצא בר"מ ודבריו הרב המחבר, ואיני יודע מהיכן הוליד רש"י זה, ונפטר כאן לא

חסלת סדר כי תצא שבה לו ית' וית' ובס"ד נחחיל סדר כי תבא

מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח בידם בכל מקום ובכל זמן⁴ אם אולי ימצא אחד מכל זרעם.

ועובר על זה ובא לידו אחד מזרע עמלק ויש סיפק בידו להורגו ולא הרגו ביטל עשה זה.

מצוה תרו, מצות קריאה על הביכורים

(א) [א] שנצטוונו בהביאנו הביכורים למקדש לקרות עליהם כתובים אלו וכו'. דינים אלו מצוירים ב"פ"ד מצוירים. והדינים בקינור כך הם, דין הצאת ביכורים כחצמי לעיל בפרשת משפטים [מנחה ז"א] וכן היא מלות עשה לקרות עליהם.

מקומה

ו"ק"ל הר"מ כאן פ"ג ה"י, מלות עשה להחזות נמקדש על הביכורים בשעה שמיצאם. והנה נודע מלות נמקדש לקרות [נעזרה] כמו שמוצא בתורה בשעת הצאה ובשעת נתינה לכהן, אך אם נתן הביכורים ולא המודה בעזרה רק מן לעזרה, אפשר דג"כ יא. אע"פ דכחצי וענית ואמרת לפני ד' אלקיך, ולפני ד' היינו בעזרה, הנה גבי וידוי מעשר ג"כ כחצי לפני ד', וכחצ הר"מ בפ"א ממעשר שני ה"ו דמלות נמקדש דכחצי לפני ד' וכו', ואם המודה בכל מקום יא, אפשר כאן נמי. ולדעת הראש"ד שם דכיון דכחצי לפני וכו' אין וידוי אלא נמקדש, א"כ הכא נמי. אבל לדעת הר"מ אפשר דאף כאן אם המודה שלא נמקדש ג"כ יא וע"כ בנכף [משה"א].

שעת חיובה

וגם נודע דמלות נמקדש לקרות סיפק, היינו עודה הסל על כחפו קורא הגדמי וגו', ואח"כ מוריד הסל וקורא ארמי אודי וגו', מ"מ אפשר דאין מעכא אם מיצא היום ולא יקרא אלא לאחר זמן, וימצא יד מלות עשה זו של קריאה אפילו לאחר זמן. ולא מיעביא אם הביכורים מונחים עוד בעזרה דקורא, אלא אף אם הכהנים חלקו ביניהם ואפשר אפילו דנאכלו, כ"י הקריאה אינה מעכבת, עיין ב"פ כאן פ"ג ה"ד, מ"מ נריך לקיים מלות עשה של הקריאה וימצא אפילו לאחר זמן. אך מלשון הר"מ כאן פ"ג ה"י שכתב, מלות עשה בשעה שמיצא למקדש, נראה דכל זה לעכב ונריך לעיין בזה.

זמון קריאה

ומבואר נמגינה כ' ע"כ, כל היום כשר לקריאת מגילה וכו' ולדידי מעשר וכו', והר"ף נ' ע"א דפי הר"ף גורם ולדידי ביכורים, היינו

[דברים כ"ה, י"ט], לא תשכח. וכתוב בספרי, זכור, בפה, לא תשכח, בלב, כלומר לא תשליך שנאתו ולא תסירה מנפשך בענין שתשכח אותה.

משרשי המצוה וכל ענינה כתוב במצות עשה כ"ו שבסדר זה [תר"ג], קחנו משם.

פרשת כי תבוא

והיה כי תבוא יש בה שלש מצוות עשה ושלש מצוות לא תעשה

מצוה תרו

מצות קריאה על הבכורים

(א) שנצטוונו בהביאנו הביכורים למקדש לקרות עליהם הכתובים אלו הנזכרים בפרשה זו, והן מארמי אובד אבי עד הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה', ועל זה נאמר דברים כ"ו, ה', וענית ואמרת לפני ה' אלהיך וגו', וזאת המצוה יקראו זכרונם לברכה [סוטה ל"ב ע"א] מקרא בכורים. ומצות הבאתן כתבתיו בכסף תלוה עשה ז' [מצוה ע"ב], ונכפלה המצוה להביאן כמו כן בפרשה זו, וכבר נודע כי הרבה מן המצוות נכפלות בתורה, וכולן לענין ולצורך גדול.

משרשי המצוה, לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומצייר בלבבו האמת בכח דברי פיו, על כן בהיטיב אליו השם ברוך הוא ובברכו אותו ואת אדמתו לעשות פירות, וזכה להביאם לבית אלהינו, ראוי לו לעורר לבבו בדברי פיהו ולחשוב כי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם, ויספר חסדיו יתברך עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל, ועל כן מתחיל בענין יעקב אבינו

דהקריאה נריכה להיות זימן, והר"ן שם פירש דהיינו מקרא ביכורים וכו'. ועיין בספר טורי אבן מגילה שם שמפלפל באריכות בזה, אך אין לו ראיה מוכרחת. אך כחצ דלא מלינו שמקרא ביכורים יכנו בשם וידוי, והנה הר"מ מכנה אותו כאן בשם וידוי, ומסתמא מלא באיזה מקום דנקרא וידוי. אך הר"מ בפ"א ממעשר שני ה"ד גבי וידוי מעשר כחצ דאין מתודין אלא זימן, וכן דלא כחצ זה, נראה דדעתו דאף גלילה קורא, וז"ע בזה.

וקריאה זו נריכה להיות נלשון הקדש, כן ילפינן בסוטה ל"ב ע"א וכן כחצ הר"מ כאן פ"ג ה"י. ומבאר בסוטה דהקריאה נריכה להיות בקול רם, והר"מ אינו מציא זה, ובפ"ד מחפילה ה"א מציא זה ע"ש. ופשוט דאם חסר מינה אמת מהקריאה לא יא, ואסור להוסיף ג"כ כמו בצרכת כהנים'.

בלשון הקדש

בקול רם

זימן או הוסיף חיבה

הפטורים

אשה

מחמסם

(ב) [נב] והנה כל המצוות ביכורים קורין מן מה שנחשבו כאן דאין קורין, כ"ד. האשה אינה קוראת, שאינה יכולה לומר מן האדמה אשר נתת לי ד', לפי שאין ישראל לא נמחקה אלא לזכרים, כן מוצא בפ"א דביכורים מ"ה. ולכאורה אין נריך לומר שאינה יכולה לומר פסוק זה, דפסוק הראשון, הגדמי וגו' אשר נשבעם לאבותינו לתת לנו ג"כ אינה יכולה לומר, דהא הארץ לא ניתנה להן, אך אין נפקא מינה לדניא, עיין בפירוש הראש"ש בביכורים שם.

(ג) והמומטום הוא ספק אשה, ולא נעלו חלק בזה, עיין ב"פ בפירוש המשה שם וברע"ב, דכחצי [נמנע כ"ו, נ"ד] איש לפי וגו', עד שהא דאין איש, וספק לא נעל כלום ואינו יכול לומר אשר נתת לי ד'. ועיין בסוף יו"ט שם שמהם, דכלל זה אינו קורא כיון דהוא ספק אשה, וכמו לקמן ב"פ דקונה שני אילנות וכו'. ומוצא מירון בספר מוספות מדשים על הגליון, דשם מחמת ספק נריך [להתנות מחמסם] ולשלחן ביד שליח, כי ספק קריאה מעכבת כמבאר במס' ב"ב פ"א ע"ב, עכ"ל על האי משנה דקונה שני אילנות, אבל כאן דמיעטה המורה מקריאה

שחלצו האל מיד לבן וענין עבודת המצריים בנו והצילנו הוא ברוך הוא מידם, ואחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עליו, ומתוך התעוררות נפשו בשבח השם ובטובו וזכה ומתברכת ארצו, ועל כן ציונו ברוך הוא על זה כי חפץ חסד הוא.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [בכורים פ"א מ"ה] שאין חיוב מצות מקרא בכורים על כל מביא בכורים במקדש, שיש מביאין ואינן קורין, ואלו הן, (ב) האשה (ג) והטומטום (ד) והאנדרוגינוס, לפי שכל אלו אינן יכולים

תרו. והיה כי תבא עשה א'. רמב"ם עיין ק"ל. הלכות ביכורים פ"ג. סמ"ג עיין ק"מ. א. ראה מניח אות א'. ב. במזין ח"ג פליט: אבל מקרא ביכורים יש בו מדת ענוה ג"כ, שהוא לוקח סל על כתפיו ומודיע חסדי השם וגמולותיו להודיע לבני האדם, שמעבודת השם הוא שיוכר האדם עתות צרתו ועניני מצוקותיו כשירחיב השם לו, וזאת הכוונה חזקה אותה התורה במקומות רבים, וזכרת כי עבד היית וגו', מפני שפחד מן המדות המפורסמות לכל מי שגדל בעושר ובנחת, רצוני לומר הנבעיטה והגאווה ועזיבת הדעות האמתיות, פן תאכל ושבעת, ואמר וישמן וישורון ויבעט וגו', ומפני זאת היראה צוה במקרא ביכורים בכל שנה לפניו יתעלה ולפני שכנתו, וכבר ידעת ג"כ חזק התורה לזכור המכות שחלו על המצריים תמיד וכו' ע"ש. ג. ראה מניח אות ד', ועיין לעיל מצוה צ"א ובחזרה י"א שם. ד. ראה מניח אות ב'.

(א) הכסף משנה כתב בטעמו של הר"מ, דלהכי אם התורה וידוי מעשר בכל מקום יצא, שכיון שחייב לבער בכל מקום, כמו שפסק הר"מ שם דבין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער, א"כ חייב להתודות בכל מקום, שהרי וידוי על הביעור הוא בא. ובה מסתפק רבינו גבי ביכורים, דשמא מאחר שאינם נוהגים אלא בפני הבית אינו מתודה רק בעזרה. ועיין בכלי חמדה פ"י תבוא דנקט בפשיטות כדעת הר"מ ודידי ביכורים אינו מחוץ לעזרה. (ב) בפ"ב דביכורים מ"ד תנן דהמעשר והביכורים טעונים וידוי, והרע"ב, וכ"ה ברש"י וריטב"א יבמות ע"ג, פירשו דקאי אמקרא ביכורים. אולם מהר"מ בפ"א ממעשר שני הי"ד מוכח שפרש דקאי אידידי מעשר, והוא מהירושלמי, ע"ש שכתב שמי שלא היה לו אלא ביכורים מתודה וידוי מעשר, וכן הוא להדיא בפירוש המשנה שם.

(ג) בירושלמי כאן פ"ב ה"ב גרסינן, וגבי וידוי לית ר' שמעון פליג, וידוי זו קרייה וכו'. עיין בשנות אליהו שפירש דלר' שמעון מקרא ביכורים זהו וידוי. ועיין בהערה ב' בדעת הר"מ. (ד) בכלי חמדה פ"י תבוא אות ג' כתב, כיון דבמקרא ביכורים נאמר והשתחית, ואין השתחיה אלא תפילה, מבואר שהיתה תפילה במקרא ביכורים לאחר תשלום הקריאה. וכיון דצריך להוסיף תפילה שלא נאמרה בתורה, א"כ ליכא בזה משום בל תוסיף. (ה) בכלי חמדה שם כתב, כיון דנשים בכלל אנשים, וכיון שניתן לאנשים ואין איש בלא אשה, ממילא בכללות יכולות לומר לתת לנו. וגדולה מזו כתב הגאון בעל הפלאה, דמהאי טעמא נשים מברכות וציונו אפילו במצות עשה שהזמן גרמא, משום דבכללות יכולות לברך.